

A kémiai kasztráció, mint szankció lehetséges bevezetésének vizsgálata a szexuális bűncselekmények körében, tekintettel különösképpen a kiskorúak ellen elkövetett cselekményekre

doktori értekezés tézisei

dr. Németh-Szebeni Zsófia

Témavezető: Dr. Belovics Ervin Ph.D., egyetemi tanár

A kézirat lezárva: 2023. május 13.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Jog- és Államtudományi Kar

Doktori Iskola

Budapest, 2023.

I. A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása

Az áldozatok szexuális deliktumok általi veszélyeztetettsége, valamint az elkövetők szankcionálása egyidős a civilizáció létrejöttével. A társadalmak fejlődésével a bűn megítélése nem változott, de ezen bűncselekmények büntetéstana folyamatos változásokon ment keresztül a társadalom és az egyének jogainak fejlődésével párhuzamosan. A jogalkotók a mai napig keresik a megfelelő önálló vagy éppen összetett módszereket, amelyekkel elsősorban megvédhetik a potenciális áldozatokat, másodsorban visszatartják az elkövetőket a bűnisméltéstől. Ez a problémakör a mai napig nyitott és megoldatlan, hiszen egyik országnak sem sikerült ezen célok maradéktalan elérése. Természetesen az, hogy nem léteznek nemi deliktumok s ebből fakadóan azok elkövetői, csupán egy utópisztikus világban lehetséges, így az ilyen törekvések eleve hamvába holtak, azonban az arra való igyekvés, hogy ezen bűncselekmények elkövetőinek számát, a megfelelő törvényes eszközökkel, a lehető legalacsonyabbra csökkentsük, egy olyan cél, melynek eléréséért a jogalkotónak küzdenie kell.

E küzdelemben hazánkban egy igen erős eszköz lehet a más országok által alkalmazott és működő eljárások, gyakorlatok átvételének megfontolása, természetesen kizárólag akkor, ha ezen törvényes eszközök megvizsgálását követően egy olyan megnyugtató álláspontra lehet helyezkedni, amely szerint a Magyarországon vallott erkölcsi és jogi elvek alapján átvehetőek és a magyar jogrendszerbe való adaptálással alkalmazhatóak ezek a gyakorlatok.

Ezen kérdéskör vizsgálata a jelen időkbén különösen nagy szerephez jut. Az emberi erkölcsi normák folyamatosan alakulnak az adott kor irányadó nézetei szerint. Az „elfogadható” erőszak határa a szexuális bűncselekmények tekintetében egyre alacsonyabb szintre csökken, legyen szó férfi (fiú) vagy női (lány) áldozatról. A testet és az azzal óhatatlanul összekapcsolódó szexualitást immár – igen régóta - nem csak az erkölcsök, hanem a jog maga is megpróbálja erősen védeni. Mamar az arra való hivatkozás, hogy az erőszak nem erőszak, hiszen azt a feleségem ellen követtem el, egyszerűen nem foghat helyt. Immár a test egyfajta magántulajdoni helyzetet kapott, s mint olyat a tulajdonosnak igenis jogában áll megvédeni.

Sajnos – a szexuális bűncselekmények esetén - ennek ellenére igen komoly szerepet kap még mindig az áldozat hibáztatása, mely miatt az ezen bűncselekmények napvilágra kerülésének igen magas fokú látenciája tapasztalható a mai napig. Azonban az elmúlt koroktól eltérően, az emberek manapság másodperecek alatt jutnak az információkhoz, a hírekhez, legyenek azok valóságok vagy valótlanok. Így míg régen az a hír, hogy egy futó nőt megerőszakoltak, vagy egy általános iskolában egy kiskorú gyermek szexuális bűncselekmény áldozata lett, csupán az adott

elkövetés helyszínének közvetlen körzetében válhatott hírré – ha egyáltalán más is tudomást szerzett róla az áldozaton vagy a hatóságokon kívül -, addig a mai információs világban néha a különböző közösségi hálózatokról, elektronikus hírportálokról előbb értesül róluk egy „mezei” állampolgár, mint a hatóságok. Immár ezek a cselekmények nem maradhatnak titokban, s nap mint nap egyre több ilyen esetről számol be a sajtó. Ennek megfelelően a társadalom egyre kiélezettebben válaszol az ilyen bűncselekmények elkövetésére, valamint követeli ezen cselekmények megakadályozását, valamint az elkövető megbüntetését. Azzal, hogy a hírek, a társadalom vagy a közösség sérelme azonnal, akár az egész világból közbeszéd tárgyává válnak, általában növeli a társadalom nyomását és elvárásait a nagyobb bizalom, a gyors és működő igazságszolgáltatás felé.

Ettől függetlenül hiszem azt, hogy kizárólag a társadalmi nyomás nem képezheti indokát egy jogalkotói döntésnek, azonban mindenképpen megfelelő induló motívum lehet a különböző külföldi gyakorlatok megvizsgálásához, valamint esetleges átvételének megfontolásához.

Ezen okokból kifolyólag döntöttem úgy, hogy megpróbálom áthatóan megvizsgálni a kémiai kasztráció világ szintű alkalmazásának gyakorlatát, az azzal felmerülő problémákat, nehézségeket mind jogi, mind egészségügyi szempontból, s megpróbálok választ adni arra a kérdésre, hogy egyáltalán felmerülhet-e ezen gyakorlat magyar jogba történő átvétele, kifejezetten büntetőjogi szintéren és ha igen, akkor hogyan, milyen szabályozással.

Kutatásom relevanciáját három fő kérdéskörben lehet megfogalmazni:

Elsősorban figyelemmel kell lenni az elmúlt évtizedekben mutatkozó tendenciákra, mégpedig arra, hogy a világ számos országában – mint például Csehország, Franciaország, Dánia, Ukrajna, Indonézia, India – vagy bevezették, vagy vizsgálják a kémiai kasztráció bevezetésének lehetőségét, valamint az elmúlt hetek során hazánkban is egyre többször felmerülő kérdéskör különböző sajtóorgánokban a kémiai kasztráció intézménye, tekintettel az egyre gyakrabban előforduló – vagy napvilágra kerülő - szexuális deliktumok elkövetésének ténye, mellyel a társadalmi elvárás is egyre növekvő tendenciát mutat a jogalkotó hatékony fellépése irányában. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy ezen cselekménye egyre gyakrabban és egyre nagyobb mértékben érinti a kiskorúakat, amely minden társadalomban, de Magyarországon talán még fokozottabban egyfajta védelmező ösztönt vált ki az emberekből, amellyel az elvárás a jogalkotó felé a még keményebb fellépés érdekében csal fokozódik.

Másodsorban a témával összefüggésben nem csak joggyakorlati szempontból, hanem jogfilozófiai szempontból is kritikus kérdés a test sérthetlenségének kérdésköre, mely túlmutat a kémiai kasztráció jelenlegi gyakorlatán, egészen az agyba beültetett MI¹ által vezérelt chipen keresztüli, egyes nem kívánatos agyi aktivitások észleléséig és megállításáig.

Harmadsorban az egyik legfontosabb és legkritikusabb vizsgálandó fogalom a szabad akarat, s ezen keresztül a befolyástól és kényszertől mentes, szabadon meghozott döntés, mely – tapasztalatom szerint - a kémiai kasztráció alkalmazásának engedélyezésében az egyik legmegosztóbb kérdéskör.

Céлом tehát egyrészt a kémiai kasztráció kérdéskörének holisztikus vizsgálata, másrészt ennek a problémakörnek más joggyakorlatokra alkalmazható, általános tanulságai, segítve az ex-ante jogfilozófia tudományos párbeszédét.

II. Kutatási módszerek és az értekezés szerkezete

A kutatásom során – tekintettel arra, hogy a magyar jogirodalomban szinte egyáltalán nem található forrásanyag, vagy csak említés szintjén jeleníti meg a témát – a külföldi, főként angol nyelven megjelent szakirodalom, folyóiratok, PhD értekezések és tanulmányok szolgáltak PhD tézisem alapjául. Ezen túlmenően kutatásom jelentős részét képezték a nemzetközi egyezmények, az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatának, valamint azon országok törvényeinek, jogforrásainak vizsgálata, melyeknél bevezetésre került a büntetőjog keretein belül, vagy valamilyen azt kiegészítő módon a kémiai kasztráció intézménye. Szükségesnek tartom kiemelni, hogy a téma egészségügyi szempontokból is igen kényes volta miatt, nem csupán a jogi szempontok voltak figyelembe veendőek, hanem legalább annyira a biológiai, egészségügyi – testi és pszichés - szempontok is, így kutatásom során számos – szintén általában angol nyelvű – egészségügyi, pszichológia, valamint pszichiátriai tanulmányt és szócikket tanulmányoztam át. Figyelemmel arra, hogy értekezésemben – ahogyan az a címéből is következik – nagy hangsúlyt kapott a parafiliás elkövetők vizsgálata, így megkerestem dr. Somogyi Andrea igazságügyi elmeszakértő, igazságügyi pszichiáter, klinikai farmakológust, aki több évtizedes szakmai tapasztalatából eredően a kérdéseimre adott válaszával alátámasztotta a külföldi szócikkekben olvasottakat.

¹ mesterséges intelligencia

Disszertációm első fejezetében mindenképpen szükségesnek tartom a kémia kasztráció fogalmának pontos meghatározását, az eljárás tisztázását, ugyanis tapasztalataim alapján sokszor a fogalom pontos ismerete nélkül heves érzelmi reakciókat vált ki a laikusokból és a nem laikusokból egyaránt, ami nem csoda, hiszen a kasztráció szó az egész folyamatot megbélyegezve, egyfajta pejoratív töltetet ad magának az eljárásnak is. Igyekszem rámutatni, hogy az elnevezés önmagában hibás, hiszen ennek az orvosi beavatkozásnak semmi köze nincsen a kasztráció szó valós, orvosi jelentéséhez.

Ezt követően, ahogyan azt fentebb is írtam, megvizsgálom a kémiai kasztrációt egészségügyi megközelítéséből, melynek során a jelenleg használt gyógyszerek hatás mechanizmusának, valamint lehetséges mellékhatásainak bemutatására törekszem, természetesen a megfelelő szakmai tudás nélkül, kizárólag a felhasznált orvosi cikkek és kutatások bemutatásának segítségével, valamint ismertetek egy még nem alkalmazott kísérleti módszert, amely egyes vélemények szerint úttörő lehet az orvostudomány területén mindenképpen, de – amennyiben megalkotják a megfelelő jogi kereteket – a jogtudomány, azon belül pedig a büntetőjog területén is.

A következő fejezetben – a teljesség igénye nélkül -, a nemzetközi gyakorlat bemutatására törekszem. Tekintettel arra, hogy mindenképpen egy érthető és átlátható betekintést szeretnék nyújtani a különböző államok eljárásaiba, így kiválasztottam négy olyan országot, amelyeknél a szakirodalom segítségével egy valós és átfogó képet tudok mutatni a kémiai kasztráció alkalmazásáról és annak tanulságairól.

Tekintettel arra, hogy célom annak megválaszolása, miszerint bevezethető-e a kémiai kasztráció a büntetőjog keretein belül a magyar jogrendszerbe, tanulmányom elengedhetetlen részét képezi az igazságszolgáltatási elméletek, valamint a szankciótan bemutatása. Értekezésem során ezen témakörökben nem törekedhettem valami új létrehozására, hiszen azt nagy tiszteletnek örvendő, elismert tudományos emberek már magas színvonalon megtették, akiknek a tudását így segítségül hívtam.

A következő részben szükségét láttam a nemi deliktumok szankcionálásának történetével, a hatályos szabályozásával, valamint a szexuális bűnelkövetőkkel kapcsolatos kérdéskörök vizsgálatára, hiszen esszenciális azon bűncselekménykör, valamint elkövetői kör pontos megismerése, amelyek elkövetése esetén, valamint akik általi elkövetés esetén potenciálisan felmerülhet a kémiai kasztráció alkalmazása.

Kutatásom során nagy hangsúlyt fektettem a parafilias bűnelkövetők vizsgálatára, a parafilias orvosi szemszögéből történő áttekintésére, melynek során nem csupán a szakirodalmat, hanem egy elismert orvosszakértőt tapasztalatát is meg tudom osztani, hogy még inkább alátámasztott képet kaphassunk ezen pszichés betegségekből szenvedő elkövetőkről.

Disszertációm egyik legfontosabb részének tartom az etikai szempontok átfogó és körültekintő bemutatását, melynek során a különböző országbeli jogtudósok által leírt, az Európai Bíróság döntésében megfogalmazott, az ezen döntés mellett kiállók, valami ellene ágallók véleményeit, az amerikai bíróságok joggyakorlata elemzésének, kémiai kasztrációval kapcsolatos etikai kérdéskörben leírt pro és kontra érveit sorakoztatom fel, az emberi jogok jogi védelmét adó nemzetközi egyezmények tükrében. Véleményem szerint, az etikai szempontok mind közül a legmeghatározóbbak annak a kérdésnek az eldöntésénél, hogy egyáltalán felmerülhet-e a kémiai kasztráció bevezetése és ha igen, akkor milyen feltételek szabályozása mellett.

III. A kutatási eredmények

Disszertációmban célom az volt, hogy minél átfogóbban és mélyrehatóbban megvizsgáljam a kémiai kasztráció nemzetközi gyakorlatának kérdéskörét. Feltérképeztem a több évtizedes gyakorlat során felmerült etikai, jogi, orvosi szempontokat, ezeket holisztikusan vizsgáltam, mindezt pedig a nemzetközi emberi jogi egyezmények kontextusába helyeztem.

A kutatás kezdetétől nyilvánvaló volt számomra, hogy a kémiai kasztráció bevezetésének kérdésköre nem egy egyértelműen eldönthető kérdés. A szakirodalom elemzése során egyre újabb és újabb rétegei bomlottak ki a problémának. Kutatómunkám során sikerült megtalálnom azokat a mintázatokat, melyek működő, értelmezhető válaszokat adnak célcsoport és szabályozási modell terén. Kutatásom eredménye az, hogy kit, miért, és hogyan lehet elképzelni a kémiai kasztráció alanyaként a magyar jogrendszerben.

A különböző államok gyakorlatának vizsgálatakor megállapítható volt, hogy a legtöbb állam társadalompolitikai okokból léptette életbe ezt az eljárást, amelyek a médiában széles körű figyelmet kaptak, különösen szörnyű szexuális bűncselekmények egyedi eseteiből és az ezekre válaszul adott társadalmi felháborodásból, valamint a jogalkotó felé azonnali és szigorú lépések megtételének követeléséből fakadtak. Ennek eredményeképpen a legtöbb esetben a kémiai kasztrálásra vonatkozó törvények nagyon „hirtelen”, alapos átgondolás és valamennyi részletszabályozás pontos meghatározása nélkül jöttek létre, indokolásuk a szexuális

bűnözőkkel kapcsolatos általánosításokon alapulnak, amelyek két egymásnak ellentmondó elképzelést állandósítanak:

- Az első indoklás azon az elképzelésen alapult, hogy minden szexuális bűnöző gonosz ember, akit a szigorú büntetések fenyegetése elrettenthet. Ez azt jelenti, hogy ha a szexuális bűnözőket el lehet riasztani a bűncselekmény elkövetésétől, akkor kognitívan képesek arra, hogy a szexuális bűncselekmény elkövetését válasszák.
- A második indoklás az, hogy minden szexuális bűnöző kényszerbetegségben szenved, és kezelésre szorul. Mivel a szexuális bűnözők nem képesek legyőzni a késztetéseiket, az államnak a kasztrálás elrendelésével kell elfojtania ezeket a késztetéseket. Így a politikai szféra úgy alakította ki ezeket a jogszabályokat, hogy látszólag a nyilvánosságot védik, és közben „segítik” a szexuális bűnözőket, egyszerre biztosítva a társadalom védelmét és az emberi jogokat.

Egyes országokban a társadalomnak való jogalkotói megfelelés kényszere odáig ment, hogy a kémiai kasztráció kötelező elrendelésére adtak „parancsot” a jogalkalmazónak. Ez a rendelkezés akkor lehet igazán veszélyes, ha az ilyen beavatkozásokat a jogalkalmazó önmagukban, a nagyobb rehabilitációs cél elismerése nélkül, kizárólag a megtorlás célzatával kívánja elrendeltetni. Ez a tendencia napjainkban talán már eltűnőben van, és átvette a helyét az a jogalkotói megfontolás, amely a büntetéssel szemben a kémiai kasztráció terápiás jellegére fekteti a hangsúlyt, és immár az idők folyamán megszületett kimutatások és kutatási eredmények által mutatott eredményességet elérő eljárás vagy eljárások irányába viszik el a jogalkotást. A kezdeti intézkedések tapasztalatok nélkül, és kapkodva születtek meg, mára már azonban számos jogalkotói és orvosi tudás felgyűlt a témakörben.

Az első kémiai kasztrációval kapcsolatos törvény megszületésétől a napjainkig eltelt idő alatt az orvostudomány, valamint a jogtudósok odaadó kutató munkájának segítségével sokkal többet tudunk a kémiai kasztrációról, mint egészségügyi folyamatról, valamint arról, hogy a jogi szempontból releváns kérdéskörökben (pl.: bűnismétlés, visszaesés) milyen irányú tendencia figyelhető meg.

Valamennyi – mind egészségügyi, mind jogtudományi – kutatás eredménye egy irányba mutat, még hozzá arra, hogy a kémiai kasztráció kizárólag a parafil szexuális bűnelkövetők esetében éri el azokat az eredményeket, amelyeket az alkalmazásának bevezetésekor vártak tőle a jogalkotók, nevezetesen a bűnismétlés, valamint a visszaesés exponenciális csökkenését.

A jelenlegi törvényi szabályozások – amelyek létrejöttét legtöbb esetben súlyos, de elszigetelt incidensek váltották ki, amelyek pánikot keltettek az egész közösségben és így a „félelem” vált jogalkotóvá - nem tesznek különbséget a szexuális bűnelkövetők csoportjai között. Hiszen a félelem állapotai inkább az egyének csoportjainak sztereotipizálására hajlamosítanak, mint az elkövetők súlyossági kontinuumának helyes felismerésére. Természetesen nincs semmi szokatlan a jogalkotás közösségi aggodalomra adott reakciójában: ez a képviseleti demokrácia funkciója. És végül is „a büntető igazságszolgáltatási politikák és gyakorlatok iránti közbizalom szükséges a jól működő rendszerhez”.² Problémák merülnek fel azonban ott, ahol az aggodalom irracionális, vagy irracionálisan nagymértékű, mert inkább a félelem táplálja, mint az ész érvek. Ugyanis a legtöbb esetben, ahol kötelezővé tették a kémiai kasztráció alkalmazását, ott pontosan ez történt. Holott a – nem csak az orvostudományban használatos - nonmaleficence elve kifejezetten megköveteli és ösztönzi a kémiai kasztráció alkalmazását ott, ahol az megfelelő (azaz hatékony), és elvetné ott, ahol nincs terápiás értéke. Tekintettel az ártalom elkerülésének bioetikai imperatívuszára, a hatékony kezelések visszatartása attól, akinél hatásossága bizonyított, elfogadhatatlan, azonban azon személy kötelezése a kezelésre, akinél egyértelműen hatástalan, szintén ezen kategóriába tartozik. Ebből kiindulva azon kérdés megválaszolásánál, hogy bevezethető-e a kémiai kasztráció - az igazságosság elve alapján - a szexuális bűncselekmények elkövetőit két külön körre kell bontani: a parafil és a nem parafil elkövetőkre.

A fentiekből kiindulva az is egyértelműen megfogalmazható, hogy a nem parafil szexuális bűnelkövetők esetében a kémiai kasztráció alkalmazása teljes mértékben felesleges. Ugyanis ezen elkövetői kör esetében a farmakológiai szerek használatának nincs terápiás értéke, így a kezelés nem igazolja a mellékhatásokon keresztül okozott károkat. Ezen populációnál a kémiai kasztráció valóban semmi mást nem ér el, mint a pusztán szexuális vágy csökkenést, az erekcióra vagy kielégülésre való potenciális képtelenséget, valamint valamennyi lehetséges mellékhatással járó veszélyeztetettséget. Sőt egyes nézetek szerint, a mentálisan „egészséges” – legalább is nem parafil – elkövetők esetében a kémiai kasztráció ellenkező hatást is elérhet, ugyanis az elveszített szexuális képességek felett érzett düh, kétségbeesés vagy éppen szégyenérzet olyan agressziót és bosszúvágyat eredményezhet, amely az adott személyt - a

² Harry HOBBS and Andrew TROTTER (2018): Lessons from History in Dealing with Our Most Dangerous, University of New South Wales Law Journal, 41(2), 319-354.

szabadulása után - még komolyabb bűncselekmények elkövetésére (pl.: az adott sértett - aki miatt a kémiai kasztrációt el kell "szervennie" – megölésre), vagy éppen a szexuális erőszak más módon, más eszközökkel való elkövetésére sarkallhatja. Ezért ezen elkövetői körnél mind a kötelező kémiai kasztráció elrendelése, mind a lehetőség felkínálása teljes mértékben elvetendő kérdés. Kimondható, hogy a kémiai kasztráció a nem parafil szexuális elkövetők esetében nem alkalmazható.

Azzal, hogy a nem parafil elkövetők körében elvettem a kémiai kasztráció alkalmazásának lehetőségét, a vizsgálandó elkövetők köre nagy mértékben lecsökkent, hiszen innentől kezdve a parafil elkövetőkre tekintettel kell megvizsgálni az alkalmazás lehetőségét.

Ezen elkövetői kör vizsgálatánál – mind az emberi jogok védelmére, mind a kutatások eredményeire való tekintettel – megállapítható, hogy a kötelező kémiai kasztráció nem alkalmazható. A kötelezően alkalmazott kémiai kasztráció olyan mértékű beavatkozás lenne az emberi autonómiába és a korábbi fejezetekben bemutatott módon az emberi jogok olyan mértékű sérelmét jelentené, amely nem összeegyeztethető sem Magyarország Alaptörvényével, sem a nemzetközi egyezményekkel.

Ezen a ponton pedig csak egy vizsgálandó kérdés marad, még hozzá a parafil elkövetők esetében a kémiai kasztráció lehetőségként történő felajánlása.

Kutatásom konklúziójaként azt tudom kimondani, hogy egyedül ez a lehetőséget látom megvalósíthatónak, és így bevezethetőnek a magyar büntetőjog keretein belül.

Azonban a "miként" kérdés megválaszolásához több részletet meg kell vizsgálni.

Vígh József³ – már egy 2002-ben megjelent írásában is - úgy fogalmazott, hogy az igazságszolgáltatás terén a) az ideológiai alapokban, b) a büntetés céljainak meghatározásában és c) a cél eléréséhez szükséges eszközök megválasztása terén új elvek alkalmazása vált indokolttá.

Nevezetesen:

a) Az igazságszolgáltatás miértjénél, a bűncselekmények és a bűnözés elkövetési okainak megjelölésénél az objektív viszonyoktól független szabad akarat helyett az oksági törvényeket

³ Vígh József: A büntető igazságszolgáltatás néhány alapelve (Acta ELTE, tom. XXXVIII-XXXIX, ann. 2001-2002, 213-222. o.)

a determinációs folyamatokat indokolt a középpontba állítani a tettes biológiai adottságai terén, a legtágabb értelemben vett szociális viszonyaiban és a személyiségének állapotában egyaránt.

b) Ennek megfelelően a megtorlási, az elrettentési célok helyett a megelőzési, a tudatos normakövetési célok (speciális és generális prevenció) kitűzése válik indokolttá.

c) A tetterányos büntetés helyett a bűnözés csökkentése érdekében az elkövető személyiségéhez és létfeltételeihez igazodó büntetés kiszabása lehet a hatékony eszköz.

A legtöbb ember felismeri, hogy a bebörtönzés önmagában nem oldja meg a szexuális bűncselekmények elkövetését. A szexuális bűncselekmények megelőzésének és az áldozattá válás csökkentésének megközelítésében az elkövetők kezelése kulcsfontosságú. A börtönbüntetés megakadályozhatja ugyan, hogy egy parafil elkövető illegális szexuális cselekményeket kövessen el – például egy pedofil gyermekek ellen -, de nem változtatja meg az elkövető belső szexuális orientációját és így miután szabadul, a belső parafil szexuális készítése ugyan olyan cselekmények elkövetésére fogja „kényszeríteni”. A parafil elkövető kezelése emberibb és tartósabb megoldást kínál, mint a bebörtönzés, de legalábbis egyidejűleg alkalmazható. Kiemelten fontos, hogy akármilyen kezelés vagy eljárás alá vetik az elkövetőt, annak a büntetés rehabilitációs aspektusának részeként kell megjelennie.

Ebből kifolyólag az első és legfontosabb kitétel, hogy az elkövetőt a büntető eljárás során szakértői vizsgálat és megfigyelés alá kell vonni. Ugyanis bármilyen eljárás csak abban az esetben ajánlható fel az elkövetőnek, ha egy szakértői vizsgálat során a szakértő megállapítja, hogy az elkövető valamely parafilában szenved. A legmegfelelőbb egy multidiszciplináris és több szakértői ágat tömörítő csoport létrehozása, mely csoport szakemberei felhasználhatják a klinikai, pszichometriai és pszichofiziológiai vizsgálatok teljes skáláját. Innentől kezdve beszélhetnénk a parafil elkövetőkről.

Meg kell jegyezni, hogy a szexuális bűnelkövetők kasztrálásával kapcsolatos kutatások és szakirodalom túlnyomó többsége (ha nem is a teljes egészében) a férfi parafil elkövetőire összpontosít. Ez legalább részben két ténynek köszönhető: egyrészt a szexuális bűncselekmények többségét férfiak követik el, másrészt a parafilák gyakoribbak a férfiaknál, mint a nőknél.⁴

⁴ Center for Sex Offender Management. (2007). Female sex offenders. Retrieved from <https://forensiccounselor.org/images/file/Female%20Sex%20Offenders.pdf> (megtekintés időpontja: 2023.05.12.)

A női szexuális elkövetők tekintetében 2012 végéig nem állt rendelkezésre kutatási eredmény, de kutatás sem a kémiai kasztrálás, mint beavatkozás hasznosságáról. A női elkövetőkről rendelkezésre álló korlátozott adatok arra utalnak, hogy létezik női parafiliás populáció, de nagyon kicsi.⁵ A női szexuális bűnelkövetők az összes szexuális bűncselekménynek csak mintegy tíz százalékát követik el, és ebből az következik, hogy a női parafiliás szexuális bűnelkövetők aránya még ennél is alacsonyabb.⁶ Függetlenül attól, hogy a női parafiliás szexuális bűnelkövetők populációjának mérete csekély, tény, hogy nem létezik olyan elismert gyógyszeres beavatkozás e csoport számára, amely hatékonyan csökkentené a visszaesési készletet.

A kutatások alapján egyértelműen kimondható, hogy a kémiai kasztráció hatékonyságát nagyban növeli, ha azt pszichoterápiával vagy a kognitív viselkedési tanácsadás más formáival együtt alkalmazzák, így a kettő együtt alkalmazása a ténylegesen megfelelő eljárás így egyfajta kezelési programot alkotva az elkövető részére.

A kezelési programot világos jogi szabályoknak kell szabályozniuk. Egyértelmű jogi iránymutatásnak kell lennie az elkövetőre vonatkozó biztosítékokra és a kezelés megfelelőségére vonatkozóan.

Az egyik ilyen megoldandó kérdés – tekintettel arra, hogy a kémiai kasztrálás alkalmazása a büntetőjogon belül alkalmazandó – az eljárás szankciórendszeren belüli elhelyezkedése. Az első megoldás, hogy a kémiai kasztrálás büntetésnek nyilvánítása, amely azonban véleményem szerint nem lehet megfelelő, ha ugyanis a kasztrálást büntetésnek tekintjük, az egy sor olyan etikai kérdést vet fel, amelyek nem járulnak hozzá ehhez a megoldáshoz. Ez azt jelentené, hogy az elkövetőt szexuális vágyának mesterséges elfojtásával, mesterséges impotenciával és a hormonális büntetés egyéb mellékhatásaival, valamint szükségtelen megtorlással büntetik. Nyilvánvaló, hogy akármilyen szankció valamilyen szintű megtorlási érzet nélkül nem lehetséges, de a kémiai kasztráció büntetésnek és nem orvosi intézkedésnek nyilvánítása azt jelenti, hogy a testi szankciókat elfogadjuk a büntetőjogi szankciók rendszerében.

⁵ Graham, A. (2007). Simply sexual: The discrepancy in treatment between male and female sex offenders. *Whittier Journal of Child and Family Advocacy*, 7, 145- 167.

⁶ Center for Sex Offender Management. (2007), I.m.

Véleményem szerint az egyetlen alkalmazható megoldás jogrendszerünkben, ha a kémiai kasztrálásra egyfajta intézkedésként tekintenénk, akár az intézkedéseken belül egy új, orvosi vagy biztonsági intézkedés fogalmat létrehozva, ezzel megerősítve a gyógyítási, rehabilitációs, valamint megelőzési célt. A biztonsági intézkedés intézménye – mely később a gyógyszeres intézkedés nevet kapta - a macedón büntetőjogban felmerülő fogalom, amelyet az elkövető veszélyes betegségére válaszul alkalmaznak és amelynek célja az, hogy – az elkövető meggyógyításával - megszüntessék azokat a helyzeteket és veszélyes állapotokat, amelyek az elkövetőre hatással lehetnek és ezáltal a jövőbeni bűncselekmények elkövetésére készítetik. A macedón büntetőtörvénykönyv szerint ezen intézkedés kifejezetten a 14. év alatti gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények esetén alkalmazható.⁷ Ez egyértelmű bizonyítéka annak, hogy a macedón rendszer is megkülönbözteti a parafil elkövetők csoportját.

Ezt követően meg kell határozni, hogy önmagában alkalmazható-e az intézkedés, vagy csak a szabadságvesztés büntetés mellett, után. Bár a külföldi szabályozások sok kérdésben jelentős eltérést mutatnak, azonban ebben a kérdésben egyértelműen egy állásponton vannak, mely szerint a szabadságvesztés büntetés, pontosan a büntetés mivolta miatt, nem hagyható el. Az eltérés ott mutatkozik, hogy a szabadságvesztés büntetés kiszabása, hogyan alakul. Egyes esetekben lehetőség van felfüggesztett szabadságvesztés kiszabására, míg más esetekben a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének korábbi időpontban történő megvizsgálásának lehetőségét ajánlják fel azok számára, akik vállalják a kémiai kasztrációt, más országokban pedig a határozatlan idejű szabadságvesztésből való szabadulás lehetőségét adhatja meg a kémiai kasztráció esetleges vállalása. Az is megállapítható, hogy az országok nagy többségében jóval magasabb a kiszabható büntetési tétel alsó és – amennyiben egyáltalán van – felső határa a szexuális bűncselekmények esetében, mint jelenleg hazánkban.

Ha azt mondjuk, hogy a kémiai kasztráció csak szabadságvesztés büntetéssel együtt alkalmazható – azt is figyelembe véve, hogy ha a kémiai kasztrációra nem büntetésként tekintünk, abban az esetben a társadalmi elvárás az elkövető megbüntetésére szintén kielégülést nyer -, abban az esetben óhatatlanul felmerül az elkövető általi kémiai kasztrációhoz való

⁷ Olga KOSHEVALISKA (2014): Medical Pharmacologic Treatment (A. K. A. Chemical Castration) in the Macedonian Criminal Code, Balkan Social Science Review, Vol. 4, 25-45

hozzájárulás, beleegyezés érvényességének kérdése, amely a tájékozott és önkéntes beleegyezés jogából ered.

A gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről szóló Egyezmény (2007) hangsúlyozta, hogy a beavatkozási intézkedésekben részesülő elkövetőknek a tények teljes ismeretében kell beleegyezniük az eljárásokba. Az Egyezmény lehetővé teszi, hogy a beavatkozási programokat feltételes szabadlábra helyezéshez kössék, de megjegyzi, hogy az elkövetőket tájékoztatni kell a beavatkozási programok elutasításának következményeiről.

Az Európa Tanács dokumentumai ugyan nem határozzák meg a kémiai kasztrálást kezelésként, de a „beavatkozási programok” általános kifejezésként szerepel a bűnisméltés megelőzését célzó programokra. Ezek potenciálisan magukban foglalják a farmakoterápiát is. Az Európa Tanács egy másik szerve, a kínzás megelőzésével foglalkozó európai bizottság (CPT) nemrégiben a Cseh Köztársaságról szóló jelentésében⁸ kifejezetten a szexuális bűnözők pszichiátriai kórházakban történő kasztrálásával kapcsolatban tett megjegyzést, megállapítva, hogy „az orvosi beavatkozás, és különösen a szabadságuktól megfosztott személyekre visszafordíthatatlan hatással járó orvosi beavatkozások általában csak szabad és tájékozott beleegyezésükkel végezhetőek el”, és hogy „a beleegyezést sem közvetlenül, sem közvetve nem lehet kényszer alatt adni”. Ez – és jelen tézismunka nyolcadik fejezetében taglaltak - alapján az is kijelenthető, hogy a kémiai kasztráció a megfelelő szabályozás mellett nem tekinthető kínzásnak, embertelen, vagy megalázó bánásmódnak, vagy éppen kegyetlen vagy szokatlan büntetésnek.

A beleegyezés érvényessége magában foglalja a beleegyezés tárgyát képező kezelés természetének és hatásainak megértését, valamint azt, hogy a beleegyezőt nem kényszerítik olyan döntések meghozatalára, amelyeket egyébként nem hozott volna meg. A beleegyezésnek szabadnak és tájékozottnak kell lennie. A kémiai kasztráció tekintetében az elkövetőt saját nyelvén tájékoztatni kell arról, hogy milyen gyógyszereket használnak, mennyi ideig kell szednie azokat, valamint a várható előnyökről és a káros mellékhatásokról, ezen felül pedig arról, hogy ez milyen következményekkel járhat a szabadulására nézve, illetőleg arról, hogy lehetősége van az eljárást visszautasítani, vagy bármikor az eljárás során megváltoztatni a döntését, amely következményeit is ismertetni kell. Mindezen tájékoztatást – a fentebb taglalt

⁸ CPT/Inf (2007) 32. jelentés

EJEB döntés tükrében - mind írásban, mind szóban meg kell tenni és az elkövetőnek aláírásával kell tanúsítania, hogy a minden részletet felölelő tájékoztatást megkapta, esetlegesen felmerülő kérdéseire választ kapott, a tájékoztatást érti, valamint a döntés meghozatala kényszertől mentesen történik.

Mindenképpen vizsgálendő az önkéntesség témaköre is. Ebben a kérdésben én azon nézetekkel értek egyet, hogy bár a választás a további szabadságvesztés büntetés vagy a kémiai kasztráció elfogadása között nyomást gyakorolhat az elkövetőre, hogy beleegyezzen a kémiai kasztrálásba, ez azonban nem feltétlenül jelenti az érvénytelen beleegyezést, mert a választás még mindig „önkéntes”. Úgy gondolom, hogy az elkövető egyrészt így valójában több lehetőséggel rendelkezik, mintha csupán a szabadságvesztés büntetés lehetőségével állna szemben, másrészt a parafil elkövetők többsége szabadulni vágyik a betegsége okozta vágyaktól – melyeket szégyellene, melyek megkeserítik a mindennapjaikat - , így ez a lehetőség nemhogy jogot vesz el tőle, hanem inkább jogot ad arra, hogy a nemkívánatos vágyaitól mentes életet élhessen, egyfajta módon visszakapva emberi méltóságát.

A fentiekén túl mindenképpen figyelembe kell venni az arányossági elvet, amely klasszikusan azt jelenti, hogy a büntetés által okozott kár nem lehet nagyobb, mint az elkövető által más embereknek okozott kár. Így tehát, amennyiben feltételezzük, hogy esetlegesen mégis sérül az önkéntesség, abban az esetben véleményem szerint egyértelműen hivatkozhatunk az áldozati és társadalmi oldalon az elkövető által okozott kár felmérhetetlen nagyságára.

Magának az eljárás részletes szabályainak kialakításakor véleményem szerint irányadó lehet a dán szabályozás, amely a következőket tartalmazza:

- A kezelés megkezdése előtt a fogvatartott egy alapos, szakterületeken átívelő klinikai megbeszélésen és egy átfogó szomatikus vizsgálati programon is részt vesz. Ezenkívül a fogvatartott rendszeresen találkozik egy pszichiáterrel/pszichológussal.
- A fogvatartottaknak írásban kell hozzájárulniuk a kezeléshez, ahogyan a kezelésről is tájékoztatni kell őket. Ezt a kezelési formát gondosan mérlegelik és szorosan figyelemmel kísérik.

Tehát összegezve, véleményem szerint a magyar büntetőjogba egyetlen elkövetői kör esetében lehet megfontolni a kémiai kasztráció bevezetésének lehetőségét, az pedig a parafil szexuális bűncselekményt elkövetők köre. Ebben az esetben egy nagyon átfogó, akár több szakember által végzett elmeszakértői vizsgálat során megállapítást kell nyerni, hogy az elkövető valamely parafilában szenved és az által elkövetett cselekményt ezen parafilájából eredően követte el. Ezt követően egy szakorvosi csapatnak kell megállapítani az elkövető alkalmasságát a kémiai kasztráció kezelésére, mind fizikálisan, mind mentálisan. Amennyiben alkalmasnak találják az elkövetőt, abban az esetben jöhet szóba a kémiai kasztráció, mint orvosi intézkedés felajánlása a szabadságvesztés büntetés mellett, úgy, hogy annak elfogadása valamilyen – az elkövetőre nézve pozitív - módon módosítja a szabadságvesztés büntetés tartamát. A felajánlásnak írásban kell megtörténnie, azonban a felajánláskor részt kell vegyen egy orvosi csapat, akik szóban pontos részletekbe menően elmagyarázzák az elkövetőnek az eljárást magát, a gyógyszerek hatásait, a várható előnyöket, hátrányokat, a kezelés várható időtartamát, valamint az elkövető minden további esetleges kérdésére választ kell adjanak. Ezen felül pedig a tájékoztatásban szerepelnie kell, hogy a kémiai kasztráció intézkedés elfogadása, vagy visszautasítása milyen következményekkel jár. Ezt követően az elkövetőnek aláírásával igazolnia kell, hogy a döntése tájékozott és önkéntes volt.

Így és csakis így látok lehetőséget a kémia kasztráció büntetőjogi szankcióként való bevezetésére a magyar büntetőjogban.

IV. A kutatás témakörében készült publikációk jegyzéke

- Németh-Szebeni Zsófia: A kémiai kasztráció mint büntetés és terápia általános bemutatása, Büntetőjogi Szemle 2022/1. szám, 80-86. oldal
- Németh-Szebeni Zsófia: A mesterséges intelligencia fejlesztésének helyzete és trendjei a világban, Ludovika.hu, 2022.07.28., <https://www.ludovika.hu/blogok/itkiblog/2022/07/28/a-mesterseges-intelligencia-fejlesztesenek-helyzete-es-trendjei-a-vilagban/>
- Németh-Szebeni Zsófia: A Miskolci Törvényszék ítélete a közösség tagja elleni erőszakról, JEMA, 2016/3., 43-49. oldal
- Zsófia Németh-Szebeni: Ethical analysis of the possible introduction of chemical castration as a criminal sanction, Lex Prudentium, Vol 2, Number 1, 2023 (megjelenés alatt)

- Németh-Szebeni Zsófia: A parafiliák és a szexuális bűncselekmények elkövetése közötti ok-okozati kapcsolat fennállásának vizsgálata, Büntetőjogi Szemle (megjelenés alatt)
- Németh-Szebeni Zsófia: A kémiai kasztráció, mint büntetőjogi szankció lehetséges bevezetésének etikai vizsgálata, Büntetőjogi Szemle (megjelenés alatt)
- Németh-Szebeni Zsófia: A kémiai kasztráció, mint büntetőjogi szankció egészségügyi megközelítése, Büntetőjogi Szemle (megjelenés alatt)
- Németh-Szebeni Zsófia: A kémiai kasztrálás rövid története, valamint kitékintés a nemzetközi gyakorlatra, Magyar Jog (megjelenés alatt)